

یادنام...

۱۳۴۶ مقام ممتازی در خوشنویسی کسب نمود و در سال ۱۳۵۳ کانونی هنری در شهر هرات بازگشایی کرد که در آن کار آموزش هنر را به صورت رایگان انجام می‌داد. با تجاوز ارتش شوروی به افغانستان و به دنبال بحرانی شدن شرایط در این کشور، در سال ۱۳۶۳ به ایران مهاجرت کرد. هنگام ورود به ایران زمانی که مشغول پر کردن فرم‌های مربوطه بود، مسئولان اردوگاه پی به خط خوش وی بردند و از او خواستند برای نوشتن پسرچه‌ها و اعلانات و تابلوها مدت یک هفته بیشتر در اردوگاه بماند و به همین خاطر از طرف مسئولان فرمانداری تایید مورد تشویق قرار گرفت. پیرزاد با کمک استادش پس از رسیدن به ایران، مشهد را برای اقامت اختیار کرد و در بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی مشغول کار شد. در سال‌های همکاری با بنیاد پژوهش‌ها، چهار جلد مرقع زیبا کتابت کرد که اصل این آثار هم‌اکنون در آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود. این آثار عبارتند از: «مرقع رضوی» از سخنان گهربار امام رضا (ع)، در دو جلد، «مرقع زیور آسمان‌ها» و «مرقع اقتصاد اسلامی» که آیاتی از قرآن کریم با ترجمه فارسی است. «هشت قلم هنر خط» و «تجلی‌گاه هنر خط» دو اثر دیگر وی است که در سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ در مشهد منتشر شد؛ در این دو مجموعه، بیش از ۵۵۰ خط و کتیبه در انواع خطوط نوشته شده است. متون استفاده شده در اغلب آثار وی را آیاتی از قرآن کریم، احادیث معصومین و اشعاری از حافظ، خواجه عبدالله انصاری، فردوسی و برخی دیگر از شاعران تشکیل می‌دهد. در سال‌های اخیر مرکز آفرینش‌های هنری آستان قدس رضوی برخی از آثار استاد پیرزاد هروی را به صورت کریستال تزئینی با پایه‌های گردان و ثابت منتشر کرده است. وی سرانجام سال ۱۳۸۱ خورشیدی در شهر مشهد دارفانی را وداع گفت و در این شهر به خاک سپرده شد (هرات آنلاین، ۱۸ اسفند ۱۳۸۵؛ خاوران، ۱۷ بهمن ۱۳۹۰؛ جهان نیوز، فارس ۱۹ اسفند ۱۳۹۱).

امین الله پیرزاد هروی

(۱۳۲۰-۱۳۸۱ ش.)

خوشنویس آستان قدس رضوی

ابوالفضل زارعی*

امین‌الله پیرزاد هروی، فرزند میرزا حبیب‌الله خوشنویس، در سال ۱۳۲۰ خورشیدی در هرات افغانستان چشم به جهان گشود. در هفت سالگی به مکتب‌خانه رفت و همزمان با درس، بعد از ظهرها در مغازه عطاری

پدرش کار می‌کرد. در چهارده سالگی با هنر خوشنویسی آشنا شد و با الهام‌گیری از قرآن کریم و احادیث، به شدت تحت تأثیر این هنر سنتی اسلامی قرار گرفت. امین‌الله به مسجد جامع بزرگ هرات و ایوان‌های مزار «خواجه عبدالله انصاری» در «گازرگاه» می‌رفت و به زیبایی‌های هنری متجلی در کتیبه‌ها و سنگ نوشته‌های این دو مکان مقدس چشم می‌دوخت. وی با این شوق و شوق به خدمت استاد محمّدعلی عطار هروی راه یافت و در محضر او، با خطوط مختلف از جمله ثلث، نسخ، نستعلیق، کوفی، شکسته و دیگر خطوط آشنا شد و در زمره بهترین شاگردان استاد قرار گرفت. در سال ۱۳۴۳ به مدت دو سال در چاپخانه وزارت دفاع افغانستان به عنوان خطاط مشغول کار شد، در سال

منابع

- پایگاه خبری تحلیلی جهان نیوز، ۱۹ اسفند ۱۳۹۱
 پایگاه خاوران؛ نشریه سیاسی، فرهنگی، تاریخی و اجتماعی افغانستان، ۱۷ بهمن ۱۳۹۰
 پایگاه خبرگزاری فارس، ۱۹ اسفند ۱۳۹۱
 پایگاه خبری، فرهنگی و اجتماعی هرات آنلاین، ۱۸ اسفند ۱۳۸۵.
 شکرالله خوش‌دست
 معمار آستان قدس
 (کاشان ۱۲۹۶ - مشهد ۱۳۶۴ ش.)

* کارشناس ارشد جغرافیا، پژوهشگر بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.

محمدرضا معمار، حاج اکبر کرمانی و حاج عباس آفرنده می‌زیستند، ولی وی از همه آنان برتر بود. مقرنس‌کاری‌های گچی سر درب ساعت، ساختمان نقاره‌خانه، سر درب صحن نو (صحن آزادی) و صحن کهنه (صحن انقلاب)، معرق‌کاری با خشت‌های هفت رنگ ایوان طلای صحن کهنه و معرق‌کاری ایوان شاه عباسی که زمانی عمودیش آن را تعمیر کرده بود و مقرنس‌کاری طاق حاتم‌خانی و طرح‌های گنبد‌الله‌وردی خان، ساختمان موزه، بغل سر درب واقع در پشت مسجد گوهرشاد از دیگر آثار اوست (مصاحبه با شکرالله خوش دست).

خوش‌دست در سال ۱۳۵۰ ش. همراه با حاج محمد حسن بیوکی (رضوان)، اقدام به معقل‌کاری و معرق‌کاری آرامگاه شیخ روزبهان در شیراز نمود. در سال ۱۳۶۲ ش. نقشه چینی خانه بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی در اردبیل را انجام داد (مرکز اسناد، ش ۹۳۲۰۶، ۹۳۲۰۸). همچنین وی دسر سازمان حفاظت آثار باستانی تبریز کار کرد و یک بار نیز از طرف آستان قدس رضوی برای تعمیر آثار باستانی به اصفهان رفت. وی در کنار فعالیت در آستان قدس، با سازمان ملی حفاظت آثار باستانی خراسان (سازمان میراث فرهنگی خراسان) نیز همکاری داشت.

خوش‌دست شاگردان زیادی داشت که اثر میان آنها تنها سه تن به نام‌های محمد یوسفی، حسن اصغر و غربت معروف، به استادی رسیدند و توانستند به مقام معمار سنتی آستان قدس رضوی نایل گردند (مصاحبه با شکرالله خوش دست).

خوش‌دست در مراسم اعیاد بزرگ که در حرم رضوی بر پا می‌گردید و همچنین مراسم غبارروبی ضریح مطهر حضوری فعال داشت. در سال ۱۳۴۶ ش. به خاطر زحماتش، یک عدد گوی کاشی فیروزه‌ای رنگ بیضی شکل از خزانه حضرت دریافت کرد (مرکز اسناد، ش ۹۳۲۰۹، ۱۳۱۴۴۱).

شکرالله خوش‌دست، علی‌رغم میل باطنی خویش در سال ۱۳۵۳ ش. بازنشسته گردید. یدالله خوش‌دست اثر معماران سنتی آستان قدس رضوی از فرزندان اوست.

شکرالله خوش‌دست، سرانجام در سال ۱۳۶۴ ش. فوت کرد و پیکرش در حرم مطهر رضوی به خاک سپرده شد (مصاحبه با محمد حسن بنای رضوی).

منابع:

مرکز اسناد آستان قدس رضوی، شماره سندها: ۹۳۲۰۸، ۹۳۲۰۹، ۱۳۱۴۴۱؛ مصاحبه با شکرالله خوش دست، بخش تاریخ شفاهی مرکز اسناد آستان قدس رضوی، پرونده ۱۶، کاست ۲۷۶۲، ۱۳۶۴/۲/۱، ص ۲۹؛ مصاحبه با محمد حسن بنای رضوی از منسوبین شکرالله خوش دست.

حاج شکرالله خوش‌دست

معمار سنتی آستان قدس رضوی

(۱۳۶۴-۱۲۹۶ ش)

رسول سعیدی زاده*

حاج شکرالله خوش‌دست اثر معماران سنتی برجسته آستان قدس رضوی، در سال ۱۲۹۶ ش. در شهر کاشان به دنیا آمد و در سن هفت یا هشت سالگی همراه با خانواده‌اش اثر کاشان به مشهد مهاجرت کرد و در محله قبر میر، واقع در نزدیکی گنبد خشتی فعلی

سکونت گزید. پدر و عمویش اثر معماران و بنایان ظریف کار بودند.

شکرالله خوش‌دست هم خرمان با ورود به مشهد، وارد دنیای معماری سنتی شد. مشوق اصلی او عمویش، استاد حبیب‌الله بنای رضوی، از معماران سنتی معروف آستان قدس رضوی بود. عمویش ۶۰ سال به شغل معماری در آستان قدس مشغول بود و در زمان فعالیتش تمام اختیارات معماری آستان مقدسه در دستش قرار داشت.

خوش‌دست، با تشویق عمویش از بچگی شروع به طراحی کرد. وی تنها شاگرد استاد حبیب‌الله بنای رضوی بود که در رشته هنری خود خلأیت زیادی داشت. اثر اساتید دیگر او می‌توان به سید علی اصفهانی، از معماران قدیمی اشاره نمود.

خوش‌دست در دوره رضا شاه وارد تشکیلات آستان قدس شد، اما چون در این دوره هزینه‌ای برای کار پرداخت نمی‌شد، فعالیت معماری زیادی نیز صورت نمی‌گرفت. در دوره محمدرضا پهلوی، با استخدام عده‌ای از بنایان سنتی، هر روز کارهای معماری حرم مطهر رضوی توسعه پیدا می‌کرد. او نیز همانند سایر بنایان سنتی، در دوره پهلوی دوم هیچ وقت بیکار نبود.

وی در آستان قدس کارهای زیادی از طراحی تا ساخت انجام می‌داد. اگر چه در عصر او، معماران سنتی مانند حاج

خیلی زود به درجهٔ استادی رسید. به نقل از پسر بزرگ وی، غلام حسین بنای رضوی، برای خدمت در آستان قدس رضوی، از ترس اینکه او را به عنوان استاد بنا و معرق‌کار نپذیرند، خود را کارگر سادهٔ بنایی معرفی می‌کند و خرید دست چند استاد مشغول به کار می‌شود؛ اما پس از مدتی، اساتید او که متوجه کار دقیق او شده بودند، به وی کارهای مشکل‌تری واگذار کردند و او نیز اصرار عهدهٔ همه آنها به خوبی برآمد. مدتی نگذشت که دیگران به استادی وی پی بردند و او به عنوان استاد معرق‌کار در آستان قدس رضوی استخدام و اصرار آن موقع به بعد (یعنی حدود سال ۱۲۹۰ ش.) به طور ثابت مشغول به کار شد.

وی ۶۰ سال به شغل معماری سنتی در آستان قدس مشغول بود و در زمان فعالیتش تمام اختیارات معماری آستان مقدسه در دستش قرار داشت. برادر زاده‌اش، شکرالله خوش‌دست، تنها شاگرد او بود که به تنهایی در رشتهٔ هنری خود خلاقیت به کار می‌برد.

حبیب‌الله بنای رضوی کارهای زیاد و اساسی در رواق‌های صحن کهنه (انقلاب فعلی) و صحن و مسجد گوهرشاد انجام داد. از دیگر آثار معماری او در حرم مطهر رضوی می‌توان به ورودی گنبد ساعت از طرف بالا خیابان (خیابان شیرازی) و معرق‌کاری مکان‌های مختلف حرم مطهر رضوی اشاره کرد. استاد حبیب‌الله بنای رضوی سرانجام در ۱۶ مهر سال ۱۳۵۵ ش. در شهر مشهد درگذشت و در حرم مطهر رضوی به خاک سپرده شد (مصاحبه با محمد حسن بنای رضوی).

حبیب‌الله بنای رضوی

معمار آستان قدس

(کاشان ۱۲۷۴ - مشهد ۱۳۵۵ ش.)

حاج حبیب‌الله بنای رضوی، فرزند استاد حسین، از معماران سنتی و معرق‌کار آستان قدس رضوی، در سال ۱۲۷۴ ش. در شهر کاشان به دنیا آمد، نام خانوادگی وی ابتدا «بنای کاشانی» بود اما در سال ۱۳۰۶ ش. به سبب ارادت و خدمت در آستان قدس رضوی،

نام خانوادگی خود را به «بنای رضوی» تغییر داد.

او در سال ۱۲۸۹ ش. درحالی که هنوز بیش از ۱۵ سال نداشت، از دیار خود به مشهد مهاجرت کرد. عشق به امام رضا علیه‌السلام چنان وجود او را فرا گرفته بود که قصد ماندن در مشهد و خدمت دائمی حضرت رضا علیه‌السلام نمود. چهار سال بعد، یعنی در سن ۱۹ سالگی به قصد دیدار مجدد خانواده، رهسپار کاشان شد، با خانم تاج ازدواج نمود و زندگی مشترک خود را در مشهد آغاز کرد؛ منزل وی واقع در بست طبرسی بود. چند سال بعد دو برادر او نیز به مشهد آمده، در آنجا ساکن شدند.

استاد حبیب‌الله بنای رضوی، فنون معرق‌کاری فرا زیر نظر پدر خود که استاد معرق‌کاری کاشان بود، گذراند و

منابع:

مصاحبه با محمد حسن بنای رضوی، فراش کشیک دوم (از نوادگان مترجم) و اسناد و مدارک ارائه شده توسط او.